

Za Novi magazin pišu: Aleksandra Đurić Bosnić, Petar Đukić, Marko Savković, Zoran Andrić...

ISSN 2217-5628

9 772217 562008 >

SRBIJA 250 DIN / CRNA GORA 2,8 EUR / MAKEDONIJA 100 DEN / BIH 5 KM / HRVATSKA 18 HRK / SLOVENIJA 3 EUR

NOVI MAGAZIN

250 din.

22. IV 2021.
BROJ 521

**Potruga za
idealnom
vakcinom:**

Sveti gral 21. veka

Ustavne promene:

**Pravosuđe
iznova u tranziciji**

**Španska groznica u
Srbiji 1918-1919:**

**Više od 100.000
žrtava**

Kori Udovički

VUČIĆEVE PREČICE RAZVOJNE KOČNICE

Glavna tema kojom se profesionalno bavi Kori Udovički, bez obzira na o da li je "na stažu" u nekoj međunarodnoj instituciji, u Vladi ili Narodnoj banci Srbije, ili u nekoj domaćoj think-tank organizaciji – poput sadašnjeg Sentra za visoke ekonomske studije (CEVES) – jeste odnos države i privrede. Bolje rečeno, uloga države u podsticanju (ili, obrnuto, kočenju) ekonomskog razvoja. Zato smo počeli od u trenutku razgovora poslednjeg – a u času kad ovaj broj NM ulazi u štampu već prevaziđenog primera jer su u međuvremenu došli novi – Vučićevog obećanja fabrike jednom selu u istočnoj Srbiji.

Predsednik Aleksandar Vučić nedavno je, po principu "s neba, pa u rebra", meštanima Rudne Glave obećao put i fabriku. To nije usamljen primer, više je pravilo. Da li je to ispravan koncept razvoja jedne zemlje?

Ekonomski razvoj je moguć bez demokratije. Ali – nije bez institucija. Dovoljno je da se setimo Južne Koreje, Čilea ili da pogledamo Kinu. Srbija, pored urušavanja demokratije, ima i problem institucija. Taj problem u Srbiji nije od juče. Nastao je kad nismo uspeali da u novostečenom kapitalizmu prebacimo u institucije ono što je u socijalizmu partija radila i odlučivala "u pozadini". Od početka tranzicije nikako da u našim institucijama uspostavimo odgovarajuću "podelu rada", odnos, između "države" (zapravo uprave), političkih partija, i privrede. Vučićev lični fokus na fabrikama, zapošljavanju, pored populističkih poena ima kao rezultat da usredsredi energiju njegovog političkog aparata na rešavanje, a i "rešavanje" ekonomskih problema. Ali je danas situacija sa institucijama još gora jer se u državne strukture uvukao strah, plus što stvarno svi čekaju da jedan čovek odluči.

Drugo, što se tiče razvoja, u ovom trenutku ćemo čak i videti određeni privredni rast, ali razvoj se ne tiče samo prosečnog BDP-a

Vučićeve prečice razvojne kočnice

Privredni rast kakav trenutno beleži Srbija podriiva kvalitet života većine ljudi zato što ne proizlazi iz razvijanja potencijala naših građana i kapitala, njihove osposobljenosti da kreiraju budućnost i zato on ide ruku podruku sa značajnim iseljavanjem

Razgovarao: **Mijat Lakićević**, Foto: **Đurađ Šimić**

već kvaliteta života većine ljudi, i to na malo duži rok. Ovakav rast taj kvalitet podriiva – ne proizlazi iz razvijanja potencijala naših građana i kapitala, njihove osposobljenosti da kreiraju budućnost – i zato on ide ruku podruku sa iseljavanjem velikog broja ljudi.

Mora li biti "države" u privredi?

Treba da prepoznamo da je država samo jedan instrument društva. Njena uloga u ekonomiji je nesporna, samo se postavlja pitanje u kom će obliku – meri, duhu – ona biti realizovana. Zamislite iskreno liberalnu vlast koja ne želi ni na koji način da utiče na privredu. Ona svakako ipak treba da promovise Srbiju kao investicionu destinaciju. Neka ne daje nikakve subvencije, niti

razvija stav prema tome kakve investitore želi da privuče. Neka želi samo da posreduje, pomogne, da se o Srpskoj privredi čuje. Opet, neće moći sve što Srbija ima, tj. radi da promovise podjednako niti može u svakom ćošku zemaljske kugle jednako to da promovise. Ali, onog trenutka kad izabere odakle počinje, koju informaciju plasira i gde, usmerila je razvoj. SAD su jedna od najliberalnijih država na svetu, pa se njihove lokalne vlasti i privrednici redovno udružuju i dogovaraju kako da ožive privrednu aktivnost u nekoj oblasti, kako da privuku još investicija i slično.

Šta mislite o politici privlačenja stranih investitora koju sprovodi Srbija?

radi ubrzanja razvoja i s njima se rizikuje da odvučete zemlju u pogrešnom pravcu.

Mislite li tu na investicioni ambijent ili nešto drugo imate u vidu?

Kvalitet investicionog ambijenta u najvećoj meri jeste taj dogovor, sposobnost da se stvori predvidljivost, društveno razumevanje šta treba investitorima, prvo domaćim, pa onda stranim jer domaći ostaju. Investitori moraju znati sa čim mogu da računaju, i bolje je i moguće je da to bar u nekoj meri bude polje delovanja na kojem će koristiti imati i domaći i strani investitori.

Dogovor koji pominjete, kako se on postiže, postoji li tu neki sistem ili je svaki slučaj poseban?

S jedne strane mora da postoji pravna sigurnost – šta znači dogovor bez pravne sigurnosti. A sa druge strane, kad kažem dogovor, mislim ne samo na politike, stavljene na papir, već i na prećutno zajedničko, društveno, (pod)razumevanje – s kim i kako se dogovara? Na osnovu kakvih kriterijuma se donose odluke?

Koji, pretpostavljamo, neće biti partijska pripadnost.

To je, naravno, najveći problem. I pre smo bili partijska država, ali sad je ambijent za “neposlušne” postao baš rizičan. I onda ovo o čemu sam maločas govorila izgleda kao utopija. Međutim, ja na tome insistiram jer želim da ne izgubimo iz vida da to ne samo da je moguće, nego je stvarno jedini način da imamo budućnost kakvu želimo. Od kad sam se vratila u Srbiju, još ranih dvehiljaditih, ja slušam kako “to u Srbiji ne može”. Naravno da može. Možemo da napravimo državu koja služi društvu, a ne partiji na vlasti, i kojoj ćemo moći da verujemo. Međutim, ako svi polazimo od toga da je to nemoguće, onda je, naravno, nikad nećemo napraviti.

Pomenuli ste maločas “crveni tepih” za strane investitore, ali “u negativnom kontekstu”. Na šta ste, konkretnije, mislili?

Veliki je problem što se naša razvojna politika u potpunosti sastoji iz privlačenja stranih investicija, i to suštinski, bez obzira na snažne napore nekolicine dobrih ljudi – nasumičnog. Mi nemamo razvojnu politiku za srpsku privredu u čijem god da je vlasništvu. To je velika šteta jer međunarodne prilike u ovom trenutku idu Srbiji naruku uprkos, ili čak upravo zbog krize. Investitori se sele iz Centralne i Istočne Evrope jer su industrije na koje mi “pucamo” sad tamo preskupe. A Kina još više. Oni su odmakli, a Srbija je time konačno postala vrlo interesantna destinacija. I sad vlast prostire “crveni tepih”, zove i otima takoreći strane investitore, i to do te mere da stavlja domaću privredu u podređeni

položaj, a bez glave i repa. Šta će gumarska industrija u Indiji?

A kako gledate na subvencije?

Generalno, na to pitanje ne gledam crno-belo. Takva praksa raširila se i drugde posle globalne finansijske krize, a kod nas je još bila i ogromna nezaposlenost, kao i teret lošeg imidža iz devedesetih. Ali to može biti opravdano samo ako se stvarno u međuvremenu grade razvojne institucije i sprovodi šira razvojna politika. S vremenom, kvalitetni investitori počinju da dolaze jer ste ozbiljna i pouzdana država s kojom može da se radi na duži rok, s kojom će i njihove investicije rasti i razvijati se. Subvencije su najneefikasniji način trošenja društvenih resursa

▲
**KORI
UDOVIČKI:**
Vlast domaću
privredu stavlja
u podređeni
položaj

“Crveni tepih” je zapravo prečica koju je predsednik napravio sa svojom kancelarijom i kojom idu izabrani veliki investitori. A šta je sa ostalima? Njima je preostala država koja je već u dobroj meri bila paralizovana, a kojoj je sad prvi zadatak postao da odgovara na potrebe onih koji idu po tepihu. Ako nema političke intervencije, postoje samo kruta i formalna administrativna pravila ponašanja. A sad je i politička intervencija centralizovana. Neka ljudi angažovani na toj prečici rade po najboljim kriterijumima ovog sveta, vi ne možete da postignete razvoj samo na osnovu protoka koji može da obezbedi jedan paralelni kanal odlučivanja, u kojem krajnje odluke donosi jedan čovek.

Što znači - šta?

Da biste svakom privredniku pružili podršku, odnosno ambijent, da se razvije, da postigne najviše što može, treba vam cela država. Svi njeni delovi koji iole dolaze u dodir sa privredom moraju da se angažuju: od opštinskih uprava, regionalnih razvojnih agencija – koje više skoro ne postoje – poljoprivrednih službi, RAS-a, Fonda za razvoj i, naravno, Ministarstva privrede. Evo, sad u ovoj krizi izazvanoj pandemijom bila je prilika da Fond za razvoj poveća svoje domete i napravi finansijsku istoriju za mala preduzeća koja će tako kasnije lakše pristupiti i bankama. Trebalo je da makar 30 odsto bude usmereno onima s najvećim potrebama, u ugostiteljstvu, ličnim uslugama. Da Fond uči da prepozna one kojima će pomoć napraviti ozbiljnu razliku. Umesto toga, zapetljali su se u procedurama, obezbeđenjima, administrativnim kriterijumima... i kredite je na kraju dobio vrlo mali broj preduzeća. Naravno, to ne znači da u državnoj upravi nema ljudi spremnih da se angažuju, pa i da budu kreativni, ali da bi se ti potencijali realizovali državna uprava mora da se i debirokratizuje i depolitizuje – da se izbace partijski i smanje formalni, a uvedu profesionalni kriterijumi po kojima će da se radi.

Stalno govorite o malim i srednjim preduzećima, kao da u njih polazete najveće nade, ali

I sad vlast prostire “crveni tepih”, zove i otima takoreći strane investitore, i to do te mere da stavlja domaću privredu u podređeni položaj

da su, sa druge strane, baš ona u najtežem položaju.

U malim i srednjim preduzećima se kriju jedini mogući nosioci budućnosti srpske privrede. Ako se sećate, u socijalizmu se govorilo: mala privreda: Tada je to stvarno bila mala privreda, privatnici su činili pet odsto privrede. Danas je ta mala privreda 85 odsto svega što se u Srbiji napravi, a da to nije poljoprivreda, država ili stranci. Znači, “mala privreda” je srpska privreda. Postoje dva propulzivna jezgra u ovoj privredi. Jedno su ozbiljne, konkurentne, firme u prehrambenoj, metalnoj, mašinskoj, drvnoj industriji, koje su potpuno uključene u svetsko tržište. Da pomenem ovde, recimo, Sirogojno u prehrambenoj, Janković enterijere, Inmold u plastičnoj-mašinskoj. One su zapravo bile MSP pre samo nekoliko godina, a sad prerasta-

ju i postaju velike po zvaničnim kriterijumima. Drugo jezgro je u modernom tehnološkom sektoru – informatici, programiranju, kreativnoj industriji i vezama koje obezbeđuje položaj Beograda. Ta dva jezgra su nosioci srpske privrede budućnost. Umesto vizije, podrške, mi njima poskupljujemo poslovanje zato što moraju stalno da trpe udare i neizvesnost na domaćem tržištu. Dešava se da neka od takvih preduzeća ne mogu da prime nikakvu državnu pomoć jer su, na primer, nekad imala finansijskih teškoća, pa ih to diskvalifikuje. Ne postoje politike kako da ovi prvi postanu, na primer, kao nemački “mitl štrand”, noseći stub prerađivačke industrije. A inovativnu i tehnološku industriju bukvalno teramo da posluje van zemlje zbog jednog sasvim anahronog deviznog zakona.

Na kakve politike mislite?

Pre svega treba pitati privrednike šta njima treba. Naravno, danas oni kažu: samo nas pustite na miru da radimo. I to jeste prvi korak. Ali, svakako, odgovaralo bi im i kada bi bili uključeni u planiranje investicija. Kada bi ih neko pitao gde je potrebna industrijska zona, pa da se napravi dogovor, na primer, da umesto da Čačak, Kraljevo i Kragujevac grade svoje posebne industrijske zone bude jedna zona negde u sredini tog trougla. Time bi se, recimo, utrostručio izbor i ponuda radne snage za svaku firmu, nastale bi prilike za sinergije između raznih proizvođača. Utrostručio bi se i razvojni potencijal. Cela Poljska se reindustrijalizovala sa oko 12 industrijskih zona. Ali to ne može sama privreda. Ili, na primer, pomoći maloprodajnim lancima koji rade po unutrašnjosti zemlje da ulažu u kvalitet i standardizaciju proizvoda koje otkupljuju lokalno. Ali i uslovti ih razvojem konkurencije među njima, da “prodiru” jedni drugima u teren, pa ne može nijedan lanac da bude monopol u svojoj regionu.

Pomenuli ste gradove, kakva je uloga lokalnih samouprava u Srbiji, da li su one uopšte neki “faktor”?

Srbija je u suštini jako centralizovana zemlja. Naravno da je ogroman deo problema u političkom sistemu, to što se na lokalnu vlast ne bira direktno. Međutim, i da postoje direktni lokalni izbori, centralna politika bi opštine stavila pod kontrolu drugim instrumentima. Najpre, lokalne samouprave imaju na raspolaganju vrlo malo para, a odgovorne su za mnogo veći broj ovlašćenja, na papiru, po Ustavu i zakonima. Dakle, uvek možete da ih "hvataate" za neispunjavanje obaveza. Kod bitnih ovlašćenja one moraju za svašta, makar i najmanju sitnicu, da se konsultuju s Republikom. I tu nastaje kurćslus. Znači, vi zavisite od Republike baš za one stvari koje politički mogu da vam donesu "poene". Za to morate da stanete u red sa drugim opštinama da dobijete neki stav, za neko odobrenje od republičkih organa...

Dakle, davo je u detalju.

Ono što izgleda da je decentralizovano – nije. Jasno je da ovaj režim veruje u centralizaciju i centralizovali su mnogo toga, što naravno samo povećava njihovu odgovornost. Jer centralni državni aparat je kočnica razvoja. Uzmite na primer Direkciju za imovinu Republike Srbije. Opštine moraju kod nje da upišu da je imovina koju im je još Milošević oteo zapravo njihova. I to sad već traje čitavu deceniju... Zašto Miloševićev zakon nije "ispravljen" tako što je rečeno da je sve čime raspoložu opštine njihovo, osim ako Republika dokaže da je njeno? A nema razvoja dok niko ne raspolaze lokalnom imovinom. Daleko manje razvijene zemlje, sa daleko manje obrazovanim stanovništvom, funkcionišu decentralizovanije od Srbije.

Mislite - funkcionišu na dobrobit celog društva?

Naravno. Na kraju krajeva, to je i srž demokratije – da vi stvarno rešavate vaše lokalne probleme. I da imate mogućnost, ne samo formalnopravno zapisano u nekom aktu, da uređujete svoj život kako želite i da taj vaš život može da se razlikuje od načina života u su-

sednoj opštini ili na drugom kraju zemlje. A u Srbiji sve je propisano isto za sve naše opštine.

Evo još jednog slučaja. Reč je o dualnom obrazovanju, koje je u pojedinim krugovima u Srbiji jako ocrnjeno iz meni nerazumljivih razloga. Zato što se ono uvodi pre svega na zahtev privrede. Šta je tu zapravo "zadatak"? Ubediti Ministarstvo obrazovanja da prilagodi program neke škole potrebama razvoja lokalne privrede! A otpor dolazi odatle što ministarstvo onda ne zna šta će s viškom zastarelih ili neprilagođenih prosvetnih kadrova. Znači, privreda u Srbiji mora stalno da ulaže napor da bi uklonila prepreke koje joj neopravdano postavlja država. Da li obrazovanje treba da bude tako centralizovano kao što je u Srbiji? Ja mislim da ne. No, ovo je još jedan primer koji pokazuje kako država može da utiče na pravac i tempo razvoja. Pitanje je samo da li mi kao društvo imamo dovoljno jasnu viziju kuda želimo da idemo da bi država postala instrument razvoja. Nažalost, po mom mišljenju, daleko smo od toga i onda veliku energiju trošimo uzalud.

Evo, praktično neprekidno govorimo o državi. Vi ste počeli reformu državne uprave i, moglo bi se reći, otkako ste vi napustili taj resor, tu se gotovo ništa više nije desilo.

Još je nešto sprovedeno u narednoj godini, bilo je zaleta.

Zašto je taj proces zaustavljen?

Ne postoji politička volja. Ako neko ne razume šta znači sistem i da on sam može više postići upravljajući funkcionalnim sistemom nego faktičkim ovlašćenjem da se sam meša u svaku stvar koja je u opisu posla tog sistema – što bi ga popravljao?

Jedna od krupnijih stvari bili su platni razredi. Možda je to vrh ledenog brega, ali pokazuje uredenost države. Zašto se ne uvode platni razredi?

I to je posledica, ja mislim izričito, za razliku od nekih drugih stvari, želje da se zadrži mogućnost političkog odlučivanja i ku-

Iz začaranog birokratskog kruga odluka se "vadi" isključivo političkom intervencijom. I zato je u Srbiji užasno važno imati političku vezu. Takav model upravljanja ima razorne posledice i na državu i na društvo

Kada su plate 2019. podignute devet odsto, a da nije uveden sistem nagrađivanja, postalo je potpuno jasno da vlast nema nameru da uvede platne razrede

povanja različitih delova sistema. Platni razredi, ako ih uvedete iole kako treba, moraju da dovedu u neki sklad, na primer, zarade nastavnika, policije, vojske itd. Tako je sistem i postavljen. Sistem je bio, ne potpuno, ali u velikoj meri spreman za uvođenje onda kad sam ja izašla iz države. Po mom mišljenju moglo se imati razumevanja za to da nije uveden odmah, u uslovima fiskalne konsolidacije. Teško je menjati odnos plata kad ne možete nikome da ih podižete. Mi smo inače bili predvideli da se plate nikome neće smanjivati, ali će onda pojedinim delovima uprave da postepeno brže rastu, dok će drugi čekati dok se ne uspostavi adekvatna srazmera. I to zbilja politički ne bi bilo lako uraditi. Međutim, kada su plate pretprošle godine podignute devet odsto, a da nije uveden sistem nagrađivanja, postalo je potpuno jasno da vlast nema nameru to da uradi.

Dobro, ali zašto nema političke volje, zašto bi i kome smetalo uvođenje sistema plata?

Zato što postojanje sistema plata znači uvođenje reda u državu. Platni razredi su jedan od elemenata. Drugi je da se stvarno zaposljava i napreduje, koliko-toliko, prema zaslugama. Treći element je da se razjasni šta je čija odgovornost i nadležnost. I tu je zapravo najveći problem s našom administracijom, koji je teško shvatljiv ne samo ljudima van sistema nego i onima koji su u sistemu, tj. državi. Taj problem, dakle, nije u propisima – inače vrlo dugačkim i jako brojnim – nego u činjenici da kad neki predmet bude primljen na obradu, on odjednom kao da uđe u neki začarani krug i počne njegovu prebacivanje iz jednog organa u drugi. Meseci prolaze, odluke nema. A čak i ako bi neko hteo da preuzme odgovornost i donese neko rešenje, uvek postoji opasnost da bude okrivljen da je negde pogrešio. Zato se iz tog začaranog kruga odluka "vadi" isključivo političkom intervencijom. I zato je u Srbiji užasno važno imati političku vezu. Takav model upravljanja ima razorne posledice i na državu i na društvo. ❧